

اقتصاد، قانون و سیاست

مهم‌ترین ایده‌های جیمز بوکانان

دونالد بوردو | رندال هولکومب

مترجمان: مانی بشرزاد | مهرزاد مطهری | کامراد گل‌محمدی

www.ketab.ir

- سرشناسه: بودریکس، دونالد ج.، ۱۹۵۸ - م.
Boudreaux, Donald J.
- عنوان و نام پدیدآور: اقتصاد، قانون و سیاست، مهمترین ایده‌های جیمز بوکانان/دونالد بودرو، رندال هولکومب، مترجمان مانی بشرزاد، مهرزاد مطهری، کامراد گل محمدی.
 تهران، دنیای اقتصاد، ۱۴۰۳.
 ۱۳۸ص.
 ۹۷۸-۶۰۰-۴۹۷-۱۴۹-۲
- مشخصات نشر: فیبا
 مشخصات ظاهری: عنوان اصلی: **The Essential James Buchanan.**
 شابک: مهم‌ترین ایده‌های جیمز بوکانان.
 وضعیت فهرست‌نویسی: بیوکنن، جیمز ام، ۱۹۱۹ - ۲۰۱۳ م. -- نقد و تفسیر
 یادداشت: **Buchanan, James M. - Criticism and Interpretation**
 عنوان دیگر: دموکراسی
 موضوع: **Democracy**
 موضوع: اقتصاد
- شناسه افزوده: هولکم، رندال جی.، ۱۹۵۰ - م.
Holcombe, Randall G.
- شناسه افزوده: بشرزاد، مانی، ۱۳۸۳ - مترجم
 شناسه افزوده: مطهری، مهرزاد، ۱۳۴۸ - مترجم
 شناسه افزوده: گل محمدی، کامراد، ۱۳۸۳ - مترجم
 رده‌بندی کنگره: HB1۷۱/۵
 رده‌بندی دیویی: ۳۳۰/۱۵۵۳
 شماره کتابشناسی ملی: ۹۶۶۳۵۴۱
 اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

www.ketab.ir

ناشر:

انتشارات دنیای اقتصاد

اقتصاد، قانون و سیاست

مهم‌ترین ایده‌های جیمز بوکانان

دونالد بورده / رندال هولکومب

ماتی بشرزاد / مهرزاد مطهری / کامراد گل‌محمدی

حسن کریم‌زاده

انوشه صادقی‌آزاد

حسین کریم‌زاده

مریم فتاحی

علی سجودی

۹۷۸-۶۰۰-۴۹۷-۱۴۹-۲

۳۰۰ نسخه

اول ۱۴۰۳

پردیس

تمام حقوق چاپ و نشر، محفوظ و متعلق به ناشر است

نویسنده:

مترجمان:

مدیر هنری:

مدیر تولید فنی:

طراح جلد:

صفحه‌آرا:

ناظر فنی:

شابک:

شمارگان:

نوبت چاپ:

چاپ:

©

- ۹ مقدمه مترجم (مانی بشرزاد)
- ۹ دولت ایده‌آل در برابر بازار غیرکامل
- ۱۰ اقتصاددان‌ها به تکنسین تبدیل شده‌اند! جیمز بوکانان و نقد اقتصاد
جریان اصلی
- ۱۰ نقد مهندسی اجتماعی
- ۱۱ ما و بوکانان
- ۱۳ مقدمه: جیمز که بود؟
- ۱۷ فصل اول: مفهوم روش‌شناسی جمع‌گرایانه در برابر پیش‌فرض فردگرایانه در
انتخاب‌های جمعی
- ۲۰ کینزینیسم
- ۲۱ اوج دموکراسی
- ۲۳ بوکانان دموکرات
- ۲۴ نوسازی مالیه عمومی
- ۲۷ فصل دوم: بار مسئولیت بدهی‌های دولت به روی دوش کیست؟
- ۲۹ نگرش بوکانان
- ۳۰ دین سیاست مالی کلاسیک
- ۳۲ !چاه یا گودال؟ وام یا حقوق؟ فرقی نمی‌کند
- ۳۳ پروژه سودرسان یا ضررده؛ فرقی هم می‌کند؟
- ۳۷ فصل سوم: رویکردی فردگرایانه به سیاست مالی
- ۳۸ تاثیر کنوت و یکسل
- ۴۱ تصمیمات مالی دولت و سیاست‌های دموکراتیک
- ۴۳ تعادل ریکاردویی
- ۴۶ مدل تبادل مالی دولت

- ۴۹ فصل چهارم: هزینه ذهنی
- ۵۰ هزینه زمانی متحمل می‌شود که انتخابی صورت می‌گیرد
- ۵۲ هزینه‌ها دیده نمی‌شوند
- ۵۳ کمبود موجب افزایش هزینه می‌شود
- ۵۵ افراد هزینه‌ها را متحمل می‌شوند
- ۵۷ انتخاب بعضی‌ها روی فرصت بقیه تاثیر می‌گذارد
- ۵۹ حداکثرکردن سود
- ۶۰ برخی دلالت‌های دیگر ذهنی بودن هزینه
-
- ۶۳ فصل پنجم: باشگاه‌ها و پیامدهای خرجی
- ۶۵ تئوری باشگاه‌ها
- ۶۶ باشگاه‌ها و دولت‌ها
- ۶۷ فدرالیسم
- ۶۹ پیامدهای خارجی
- ۷۳ پیامدهای خارجی در سیاست
- ۷۴ شکست دولت
- ۷۵ دولت محافظت‌کننده و دولت سازنده
-
- ۷۹ فصل ششم: اخلاق و اقتصاد
- ۸۰ رفاه اجتماعی
- ۸۱ نظام آزادی طبیعی آدم اسمیت
- ۸۳ آزادی به مثابه ارزش بنیادی
- ۸۵ تعداد کم در برابر تعداد زیاد
- ۸۶ معضل سامری
- ۸۷ اخلاق و اقتصاد
-
- ۸۹ فصل هفتم: سیاست، علم و ذهن‌گرایی
- ۹۲ ذهن‌گرایی و علم اقتصاد

- ۹۳ انتخاب فردی در رای گیری و بازار
- ۹۷ علم سیاست
- ۹۸ سیاست و علم
- ۱۰۱ فصل هشتم: سیاست به مثابه تبادل
- ۱۰۳ موافقت با تبادل
- ۱۰۵ قرارداد اجتماعی
- ۱۰۶ توافق فرضی
- ۱۰۷ محدودیت های آزادی
- ۱۰۸ آیا افراد می توانند داوطلبانه توافق کنند که به آنها زور تحمیل شود؟
- ۱۰۹ نقش اقتصاددان
- ۱۱۳ فصل نهم: اقتصاد قانون اساسی
- ۱۱۵ انتخاب قوانین مطلوب
- ۱۱۶ استبداد اکثریت و دیگر قوانین تصمیم گیری
- ۱۱۸ تصمیمات قانون اساسی و تصمیمات پساقانون اساسی
- ۱۲۱ وضع کنونی
- ۱۲۲ عمومیت و ماندگاری
- ۱۲۳ چشم انداز خوش بینانه اقتصاد قانون اساسی بوکانان
- ۱۲۴ محدود کردن لویاتان
- ۱۲۷ فصل دهم: کار اقتصاددان چیست؟
- ۱۲۸ اقتصاد به مثابه علم انتخاب
- ۱۳۰ علم اقتصاد به مثابه مطالعه مبادله
- ۱۳۳ خوب که چه؟
- ۱۳۶ ختم کلام

مقدمه مترجم

مانی بشرزاد

درس مهمی که جیمز بوکانان به ما یاد داد این است: سیاستمداران به مانند باقی انسان‌ها بر اساس منافع شخصی خود رفتار می‌کنند. سیاستمداران فرشتگانی خیرخواه و به دنبال خیر عمومی نیستند و کارهای آنها از سر نوع دوستی نیست، بلکه به مانند فروشنده‌ای که به دنبال سود خود است، سیاستمدار نیز منافع شخصی خود را دنبال می‌کنند. رفتار سیاستمداران به مانند خریداران و فروشندگان در بازار، به منظور منافع شخصی خودشان است. این ایده بوکانان در بافت تاریخی علم اقتصاد اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند: سال‌های مهم پس از جنگ جهانی دوم. زمانه دولت‌های بزرگ و رفتن علم اقتصاد به سوی علوم طبیعی.

دولت ایده‌آل در برابر بازار غیرکامل

در این سال‌ها کشورهای غربی به سوی دولت‌های بزرگ‌تر و اقتصادهای ترکیبی *Mixed economy* می‌رفتند. در کنار آن بسیاری از اقتصاددان‌ها از این ایده دخالت دولت در اقتصاد هنگام شکست بازار دفاع می‌کردند. در اینجا بوکانان ایده مهمی را مطرح می‌کند: شکست دولت.

بوکانان متوجه نکته مهمی شد: در تمامی این نظریه‌هایی که از دخالت دولت در زمان شکست بازار دفاع می‌کرد، پیش‌فرض اقتصاددان‌ها دولت ایده‌آل بود، به معنای دولتی که دانای کل است، کار مناسب را می‌داند و انگیزه کافی برای انجام کار درست را دارد درحالی‌که بازار ناتوان است و

شکست می‌خورد. کاری که بوکانان انجام می‌دهد دعوت کردن ما به دنیای واقعی است: دنیایی که سیاست‌مدار خیرخواه و دانای کل نیست، بلکه به‌مانند افراد عادی جامعه بر اساس منافع شخصی خود تصمیم می‌گیرد. در دنیایی که بوکانان برای ما ترسیم می‌کند دولت نیز به‌مانند بازار کامل نیست، به همین دلیل در کنار شکست بازار مفهوم کلیدی شکست دولت را تعریف می‌کند. هنگامی که به ساختار دولت و بازار در کنار هم نگاه می‌کنیم، به این نکته می‌رسیم که شکست دولت زیان‌بارتر، متداول‌تر و محتمل‌تر از شکست بازار است. دسترسی بازار به دانش و انگیزه مناسب بسیار بیشتر از بوروکرات و اقتصاددان‌های پایتخت‌نشین است.

بوکانان به ما یاد می‌دهد سیاست داستان عاشقانه نیست، او به سیاست‌های مداخله‌گرایانه‌ای که بسیاری از متخصصان آن را به نفع ملت و خیر جمعی می‌دانند به دیده شک می‌نگرد. معمولاً این نوع سیاست‌ها که ادعا می‌شود هم‌جهت با خیر جمعی است، گرفتن از گروهی و دادن آن به گروهی دیگر است. به همین دلیل بوکانان ما را دعوت می‌کند به سیاست به‌مثابه تبادل نگاه کنیم.

اقتصاددان‌ها به تکنسین تبدیل شده‌اند! جیمز بوکانان و نقد اقتصاد جریان اصلی

نقد‌های بوکانان به اقتصاد جریان اصلی خواندنی و بسیار حائز اهمیت است. باوجوداینکه امروز مبحث انتخاب عمومی که او پایه‌گذار آن بود از مباحث درسی اقتصاد سیاسی در دانشگاه‌های دنیاست، اما بوکانان در نوشته‌های خود به‌خصوص در کتاب «کار اقتصاددان چیست» نقد‌های مهمی به اقتصاد جریان اصلی وارد می‌کند.

نقد مهندسی اجتماعی

بوکانان ادعا می‌کند مسائل اجتماعی به‌مانند مسائل ریاضی نیستند که ما بتوانیم به جواب‌های ساده و سرراست برسیم و موانع دانشی و اخلاقی دست ما را برای مهندسی اجتماعی می‌بندد. جیمز بوکانان برای این باور خود بهای زیادی پرداخت کرد و بسیاری از اقتصاددان‌ها او را طرد کردند، به‌این دلیل که به‌مانند

سایر اقتصاددانان‌ها به دولت برای دخالت‌های اقتصادی مختلف مشاوره نمی‌داد و اعتقاد داشت مهندسی اجتماعی امری غیرمنطقی غیراخلاقی است.

او کار اقتصاددان را مهندسی و طراحی بازار نمی‌دید. بوکانان می‌نویسد: «بازار به‌واسطهٔ فروش [اقتصاددانان] رقابتی نخواهد شد و همچنین نمی‌توان با «مهندسی کردن» بازار رقابتی ایجاد کرد.» او باور داشت نهادها نباید برای هدف کارایی اقتصادی، بلکه باید برای هدف حفظ آزادی‌های فردی طراحی شوند. بوکانان اعتقاد داشت اقتصاددان‌ها باید دست از مهندسی اجتماعی بردارند و به تفسیر انتخاب‌ها و مبادله افراد در بازار بپردازند.

نکته دیگری که مسیر بوکانان را از اقتصاد جریان اصلی جدا می‌کند، اهمیتی است که او به ذهنی بودن هزینه می‌دهد. او اعتقاد دارد هزینه ذهنی است به همین دلیل قابل‌سنجش نیست. در کتاب (هزینه و انتخاب ۱۹۶۹) ادعای بوکانان این است که هزینه فردی، ذهنی و غیرقابل‌سنجش است و تنها در زمان انتخاب وجود دارد، به همین دلیل رویه اقتصاددان‌ها برای عینی‌سازی آن بیهوده و کجروی در علم اقتصاد است.

ما و بوکانان

بوکانان به بعد مهمی از مسائل اقتصادی می‌پردازد: نقش اقتصاد سیاسی. در کشور ما که اقتصاد و سیاست درهم تنیده‌اند، اندیشه‌های فردی به‌مانند بوکانان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بوکانان به بعد سیاسی، فلسفی و اقتصادی پدیده‌ها نگاه می‌کند؛ آن چیزی که مک‌کلاسیکی اقتصاد انسانی Humanomics می‌نامد. خواندن فلسفه سیاسی، فلسفه اخلاق و روان‌شناسی کاریست که اقتصاد را انسانی‌تر می‌کند. نظریه رفتار که بنیان هر نظریه اقتصادی است بدون پایه‌های مستحکم علوم انسانی و خلاصه‌کردن انسان به صرف «حداکثرکننده مطلوبیت با توجه به محدودیت‌های بیرونی» نمی‌تواند به ما در فهم پدیده‌های اقتصادی کمک کند.

به همین دلیل اندیشه جیمز بوکانان از دو جنبه اهمیت پیدا می‌کند: اقتصاد سیاسی و اقتصاد انسانی. اقتصاد سیاسی بوکانان به ما در تحلیل اقتصاد ایران کمک می‌کند و بعد دوم اندیشه او، اقتصاد انسانی به ما کمک می‌کند صرفاً

یک اقتصاددان نباشیم. هایک اعتقاد داشت اقتصاددانی که فقط اقتصاددان است نه تنها نمی‌تواند یک اقتصاددان خوب باشد بلکه یک خطر بالقوه است. از این رو امیدوارم نوشته‌های بوکانان دانشجویان رشته جذاب و مهم اقتصاد را به مطالعه فلسفه سیاسی، فلسفه اخلاق و روان‌شناسی دعوت کند.

مانی بشرزاد

بهمن ۱۴۰۲

www.ketab.ir

مقدمه

جیمز که بود؟

زمانی که در سوم اکتبر ۱۹۱۹ در تنسی به دنیا آمد، بسیار دور از ذهن بود که برنده نوبل اقتصاد شود. اگرچه خانواده او چندان فقیر نبود، خود جیمز وضعیت معیشتی خانواده‌اش را طبقه متوسط فقیر می‌دانست. به دلیل اینکه پدر بزرگ او از سال ۱۸۹۱ تا ۱۸۹۳ شهردار تنسی بود، خانواده او در منطقه راترفورد اسمم و رسمی داشت اما مزیت مالی خاصی از پدر بزرگشان به آنها نرسید. پدر بزرگ او عضو حزب اتحاد کارگران، حزبی پوپولیست و پرطرفدار در مناطق روستایی جنوب آمریکا بود. با وجود این خود جیمز دانش عمیقی نسبت به اقتصاد به دست آورد و از دید سطحی پوپولیستی خارج شد، تا آخر عمر شکاکیت خود را نسبت به الیت‌ها (مخصوصاً در دانشگاه‌ها) حفظ کرد. بی‌زاری بوکانان از الیت‌ها تحت تاثیر تجربه سربازی او در جنگ جهانی دوم بود. با وجود اینکه او در یاسالار چستر را -کسی که جیمز در ارتش برایش کار کرده بود- بسیار تحسین می‌کرد، اما تبعیض آشکاری که بوکانان در مدرسه افسری در نیویورک تجربه کرد، او را تبدیل به یک «رادیکال» کرد. اما این رادیکال شدن نتایج خوبی داشت و باعث شد بوکانان عمیقاً به قدرت حکومت شکاک شود. شکاکیت بوکانان نسبت به قدرت سیاسی، جای پای محکمی برای او در هفته‌های اول تحصیلش به عنوان دانشجو دکتری در دانشگاه شیکاگو بود. در سال ۱۹۴۵ بوکانان در دانشگاه شیکاگو شروع به تحصیل کرد. در آن دوران، او خودش را یک سوسیالیست لیبرترین می‌دانست.

شش هفته پس از شرکت در کلاس تئوری قیمت‌های فرانک
نایست، من تبدیل به یک طرفدار بازار آزاد شدم. (بوکانان
۱۹۹۹: ۱۵)

او تا آخر عمر، طرفدار نظم بازار باقی ماند و همیشه برای نایت احترام
خاصی قائل بود. هرچند نایت هیچ‌وقت استاد راهنمای بوکانان نبود، جیمز او
را بهترین استاد خود می‌دانست. تنها اقتصاددانی که توانست به نزدیکی این
جایگاه در ذهن بوکانان برسد نات ویکسل بود، کسی که در امور مالی دولت
کار می‌کرد و باعث شد بوکانان درباره طبیعت، احتمالات و محدودیت‌های
تصمیم‌گیری جمعی بیاندیشد. پس از گذراندن سال‌های کاری آغازین خود
در دانشگاه تنسی و سپس دانشگاه ایالتی فلوریدا، بوکانان در سال ۱۹۵۶
به دانشگاه ویرجینیا رفت. انتخاب مکانی بهتر از این غیرقابل تصور است.
او رئیس دانشگاه ویرجینیا را بسیار تحسین می‌کرد: توماس جفرسون،^۱ و
حتی به دوست توماس جفرسون یعنی جیمز مدیسون عمیق‌تر بود... بوکانان
در «دهکده آکادمیک» توماس جفرسون در شارلوتزویل وارد شد، جایی که
مطمئناً یکی از تأثیرگذارترین و مهم‌ترین دیپارتمان‌های اقتصاد در تاریخ است؛
جایی که کسانی به‌مانند خود بوکانان، رونالد کوز (برنده نوبل اقتصاد)، ویلیام
بریست، کنت الزینگا، وارن نوتر، گُردُن تولوک، رولفج وینینگ و لاند ییگر
درس خواندند.

سطح بالای آموزشی در علوم سیاسی باعث شد بوکانان با تولوک به این
دانشگاه بروند. این اتفاق در سال ۱۹۶۹ افتاد، زمانی که بوکانان سال نه‌چندان
خوبی در دانشگاه کالیفرنیا گذرانده بود. در دانشگاه ویرجینیا، بوکانان،
تولوک و پارلز گوتز (شاگرد قدیمی بوکانان) مرکزی برای تحقیق درباره
انتخاب‌های جمعی ساختند. یکی از نویسندگان این کتاب (هولکومب) نیز
در این دانشکده، دکتری خود را گرفت. نکته جالب توجه این است که استاد
راهنمای او، خود جیمز بوکانان بود.

۱- توماس جفرسون، سومین رئیس‌جمهور ایالات متحده آمریکا، کسی بود که دانشگاه ویرجینیا را
تاسیس کرد.

در نهایت، سیاست‌های دانشگاه ویرجینیا باز هم برنامه تحقیقاتی بوکانان را به خطر انداخت و همین موضوع دلیلی برای رفتن او از این دانشگاه در سال ۱۹۸۳ به دانشگاه جورج میسون در نزدیکی شهر واشنگتن دی سی شد. این مرکز تحقیقاتی هنوز هم در دانشگاه جورج میسون قرار دارد و آنجا به‌عنوان بلندترین و آخرین محل تحصیلی بوکانان شناخته می‌شود. در این دانشگاه بود که او نوبل اقتصاد سال ۱۹۸۶ را دریافت کرد. بوکانان در سال ۱۹۹۹ از این دانشکده بازنشسته شد، اما هیچ‌وقت تدریس را کنار نگذاشت و تا آخر عمر در کار دانشگاهی و علمی فعال بود. او پس از یک بیماری مختصر در ۹ ژانویه ۲۰۱۳ در سن ۹۳ سالگی در بلکسبورگ درگذشت.

به‌مانند باقی مجموعه «Essential Scholars»^۱، هدف ما این است که مهم‌ترین ایده‌ها و تئوری‌های جیمز بوکانان، به‌صورت شفاف و ساده برای مخاطب شرح داده شود. هرچند ما در کلیت با ایده‌های بوکانان موافق هستیم، اما در تمامی موارد با او موافق نیستیم. این کتاب یک ارزیابی انتقادی از بوکانان نیست و ما در حد توان، ارائه‌دهنده ایده‌های او هستیم. آرزوی قلبی ما این است که اگر بوکانان می‌توانست این کتاب را بخواند، به‌راحتی آن را ارائه‌دهنده واقعی و صادقانه ایده‌های خود می‌دانست.

۱- مجموعه کتاب‌هایی است که ایده‌های بزرگان لیبرالیسم کلاسیک از لاک و هیوم تا هایک و فریدمن را مختصر و مفید توضیح داده است. این مجموعه توسط انستیتو فراسر تهیه شده است.